

JAARGANG 28 • NUMMER 1 • LENTE 2017

ZOOGDIER

Hints voor spoorherkenning

Resultaten Jaar van de Das

Katten in natuurgebieden

Dassenzeug met jongen op de burcht. Foto Jan Duker

Maatregelen zetten de dassenpopulatie in de lift

Resultaten 'Jaar van de Das' 2015-2016

In 2015 is tijdens het 'Jaar van de Das' een grote inventarisatie van dassenburchten georganiseerd, doorlopend tot medio 2016. Verschillende organisaties hebben hieraan meegewerkt: de Zoogdiervereniging, Stichting Das&Boom, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, de provinciale Landschappen, maar vooral de vele vrijwilligers van provinciale en regionale dassenwerkgroepen. Het doel van deze landelijke inventarisatie was het nauwkeurig in kaart brengen van dassenburchten in Nederland. De laatste landelijke inventarisatie van dassenburchten was namelijk al weer 15 jaar geleden.

Maurice La Haye, Bert Hesse, Hans Hollander en Marc Moonen

Sinds 1980 zijn heel veel beschermingsmaatregelen genomen om de das te behouden voor Nederland en met groot succes. Door het opstellen van verschillende beschermingsplannen en het daadwerkelijk uitvoeren van maatregelen is de populatie dassen sinds de jaren '80 weer flink gegroeid. Het feit dat de das extra zwaar ('strikt') beschermd was, heeft veel bijgedragen aan het herstel van de populatie. Door het aanleggen van dassenrasters en tunnels is de relatieve sterfte door het verkeer enorm gedaald (maar in absolute aantallen gestegen door de groei van de

populatie), dankzij herintroducties zijn oude leefgebieden weer bewoond geraakt en door het afsluiten van gedoogovereenkomsten met agrariërs worden burchten goed beschermd en eventuele vraatschade aan gewassen kan hierdoor snel en makkelijk worden gecompenseerd. Het is duidelijk dat de das heeft geprofiteerd van alle maatregelen en dat de populatie toeneemt, maar een actueel overzicht van de gebieden waar dassen leven was niet meer voorhanden.

Landelijke aanpak In 2015 en 2016 zijn daarom alle dassenwerkgroepen en een

aantal individuele waarnemers gevraagd om mee te werken aan een landelijke inventarisatie. Gevraagd is om alle bekende dassenburchten nog eens te bezoeken en in een straal van twee kilometer rond bekende burchten op zoek te gaan naar nieuwe burchten. Een natuurlijke uitbreiding van een dassenpopulatie gaat namelijk niet erg snel, de meeste nieuwe territoria worden direct grenzend aan bestaande territoria gevestigd. De meeste kans op een nieuwe burcht is dan ook in de directe omgeving van bestaande burchten.

De waarnemers van de dassenwerkgroepen

Oprukkende woningbouw vraagt om effectieve dassenbescherming.
Tekening Roel Seidell

De das in de nieuwe Wet Natuurbescherming: een ongewisse toekomst

Het aantal dassen in Nederland is sinds het eerste beschermingsplan (uit 1984) flink toegenomen. Gesteld kan worden dat de strenge wettelijke bescherming van de soort in combinatie met de vele beschermingsmaatregelen zeer succesvol zijn geweest. De keerzijde van dit succes is dat de das in de nieuwe Wet Natuurbescherming (sinds 1 januari 2017 van kracht) niet meer strikt beschermd is. In de nieuwe Wet Natuurbescherming is de das enkel nog beschermd op grond van twee artikelen:

- In artikel 1.11 wordt de algemene zorgplicht geformuleerd:
 - lid 1: Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor in het wild levende dieren en hun directe leefomgeving.
 - lid 2: Een ieder laat handelingen na, waarvan redelijkerwijs te vermoeden is, dat ze nadelig zijn voor in het wild levende dieren. Als dat nalaten in redelijkheid niet gevergd kan worden, dienen de gevolgen van dat handelen voor die dieren zoveel mogelijk voorkomen, beperkt of ongedaan gemaakt te worden.
- In artikel 3.10 wordt de meer algemene bescherming van soorten geregeld, lid 1 sub a en sub b stellen dat het verboden is:
 - a - in het wild levende dieren, genoemd in bijlage onderdeel A [onder anderen de das, red.], opzettelijk te doden of te vangen; en
 - b - de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen.

Het is op dit moment nog onduidelijk hoe de provincies de bovenstaande artikelen in de praktijk zullen gaan toepassen. Het is te hopen dat in ieder geval artikel 3.10 zo wordt geïnterpreteerd dat het opzettelijk verstoren van dassenburchten ook verboden is. Een verstoring kan immers ook leiden tot het verhuizen en uiteindelijk verdwijnen van de das. Het is te hopen dat de provincies hierin een goede lijn kiezen en zich committeren aan een adequate en effectieve bescherming van de das. De winst van meer dan 30 jaar bescherming mag niet verloren gaan.

weten vaak precies waar burchten aanwezig zijn en zijn daarmee onmisbaar voor het actualiseren van de verspreiding. Besloten is de exacte ligging van burchten geheim te houden, om eventuele onnodige verstoring van burchten te voorkomen. Helaas hebben niet alle dassenwerkgroepen meegedaan aan de inventarisatie en ook enkele terreineigenaren gaven geen toestemming om burchten in kaart te brengen. Het uiteindelijke landelijke beeld is daardoor helaas niet compleet. De aanwezigheid van burchten in Limburg kon bijvoorbeeld slechts in een klein deel van de provincie worden bevestigd. Ook in Overijssel en Gelderland bleek het in sommige regio's moeilijk om de burchten in kaart te brengen, maar met name op de Ve-

luwe zijn uiteindelijk weinig gebieden onderzocht.

Veluwe Van oudsher is de Veluwe een echt dassenbolwerk, al is 'van oudsher' een relatief begrip. Nadat in de 19^e eeuw de das op de Veluwe werd uitgeroeid, zijn sinds 1907 herhaalde pogingen gedaan om het dier te herintroduceren³. Pas in de jaren zestig was dat succesvol¹. Het is dan ook jammer dat de aanwezigheid van burchten op grote delen van de Veluwe niet bevestigd kon worden. Vooral omdat de Veluwe mogelijk steeds minder geschikt wordt voor de das. Het verdwijnen van grote landbouw-enclaves die omgezet zijn naar ruige natuur is ongunstig voor de dassenpopulatie in een gebied,

omdat landbouwgebied meer voedsel biedt dan bosgebieden. De aanwezige dassen zullen hun territorium moeten vergroten om voldoende voedsel te kunnen verzamelen, met mogelijk gevolgen voor de dichtheid aan dassen. Anderzijds is de aanleg van vele ecoducten natuurlijk pure winst. Ook dassen kunnen daarvoor veel gemakkelijker en veiliger heen en weer lopen tussen gebieden. Het Jaar van de Das had meer inzicht kunnen geven in het wel en wee van de Veluwse dassen.

Eindresultaat In andere provincies, zoals Noord-Brabant, Utrecht, Drenthe en Zuidoost-Fryslân waren gelukkig wel actieve werkgroepen en het actualiseren van de verspreiding van burchten was in die provincies een stuk gemakkelijker. De uiteindelijke verspreidingskaart is op pag. 25 afgebeeld (figuur 1). Een bewoond kilometerhok betekent in dit geval dat in het betreffende kilometerhok 1 of meer bewoonde hoofdburchten van dassen zijn aangetroffen.

Op de kaart (figuur 1) staan ook bruine en oranje hokken, dat zijn kilometerhokken die in potentie zeer geschikt zijn voor dassen om een burcht te graven². De bruine hokken zijn de km-hokken waar vestiging van dassen goed mogelijk is in de periode tot 2020. Of die locaties ook daadwerkelijk bewoond gaan worden hangt echter af van vele factoren, zoals onder meer foerageermogelijkheden en draagvlak in de streek bij de menselijke medebewoners. Op de langere termijn, in de periode tot 2030, kunnen ook de oranje hokken bewoond raken. Deze inkleuring van potentieel geschikt leefgebied laat zien dat de das in verschillende provincies al bijna maximaal in verspreiding aanwezig is: er zijn duidelijk 'grenzen aan de groei'. In bijvoorbeeld de provincie Drenthe is enkel nog wat uitbreiding aan de randen van de provincie mogelijk en dat is feitelijk ook het geval in Limburg en Oost-Brabant. In deze gebieden zal lokaal misschien nog wel een burcht bijgebouwd worden, maar van een substantiële uitbreiding van de verspreiding of de populatie is al jaren geen sprake meer. Qua groei van de populatie moet vooral gekeken worden naar de Achterhoek en Twente. In die regio's is nog veel onbewoond potentieel leefgebied aanwezig en kan de das nog flink uitbreiden. Ook in de zuidelijke delen van Noord-Brabant is nog veel onbewoond potentieel leefgebied en liggen er mooie kansen voor de das.

Groei Geconcludeerd kan worden dat de verspreiding van de das in Nederland nog steeds groeit en dat de das over 15-20 jaar

wellicht weer net zo wijdverspreid kan voorkomen als rond 1900, maar dan natuurlijk alleen in het nog overgebleven geschikte leefgebied. Om die historische mijlpaal te halen, dient de das nog wel terug te keren naar West-Brabant en Zeeuws-Vlaanderen. Dat leek enkele jaren geleden volstrekt onmogelijk, maar de eerste vestiging van een dassenpaar in West-Brabant is sinds 2014 een feit. Een mooiere opsteker is nauwelijks denkbaar en het geeft de veerkracht aan van de Nederlandse natuur. Met effectieve en goede beschermingsmaatregelen zijn echte successen te behalen, waarvan de bescherming van de das een prachtig voorbeeld is.

Dassenrijke toekomst? De ruime verspreiding van de das, zoals vastgesteld in het 'Jaar van de Das', laat zien dat het weer de goede kant op gaat met de das in Nederland. Desondanks moet er gewaakt worden voor te veel optimisme. Met de terugkeer van de das in grote delen van Nederland is ook het aantal klachten over de das fors geste-

gen, gek genoeg vooral in die gebieden waar de soort al jarenlang voorkomt. Een goede schaderegeling is dan ook onmisbaar voor het behoud van het draagvlak voor bescherming. Nu is het natuurbeleid echter gedecentraliseerd naar de 12 provincies. Het is belangrijk dat alle provincies de das blijven beschermen. Een effectieve bescherming van de burchten en een afdoende schaderegeling voor de landbouw zijn daarvoor essentiële bouwstenen. Het instellen door verschillende provincies van een eigen risico van € 250 bij schademeldingen is daarbij niet behulpzaam. Als wel met alle belangen rekening wordt gehouden, dan is het zeker dat we in grote delen van Nederland tot in lengte van jaren kunnen genieten van spelende dassen en hun indrukwekkende burchten.

In het 'Jaar van de Das' zijn veruit de meeste burcht-waarnemingen doorgegeven door de leden en waarnemers van de provinciale en regionale werkgroepen, waarvoor veel dank!

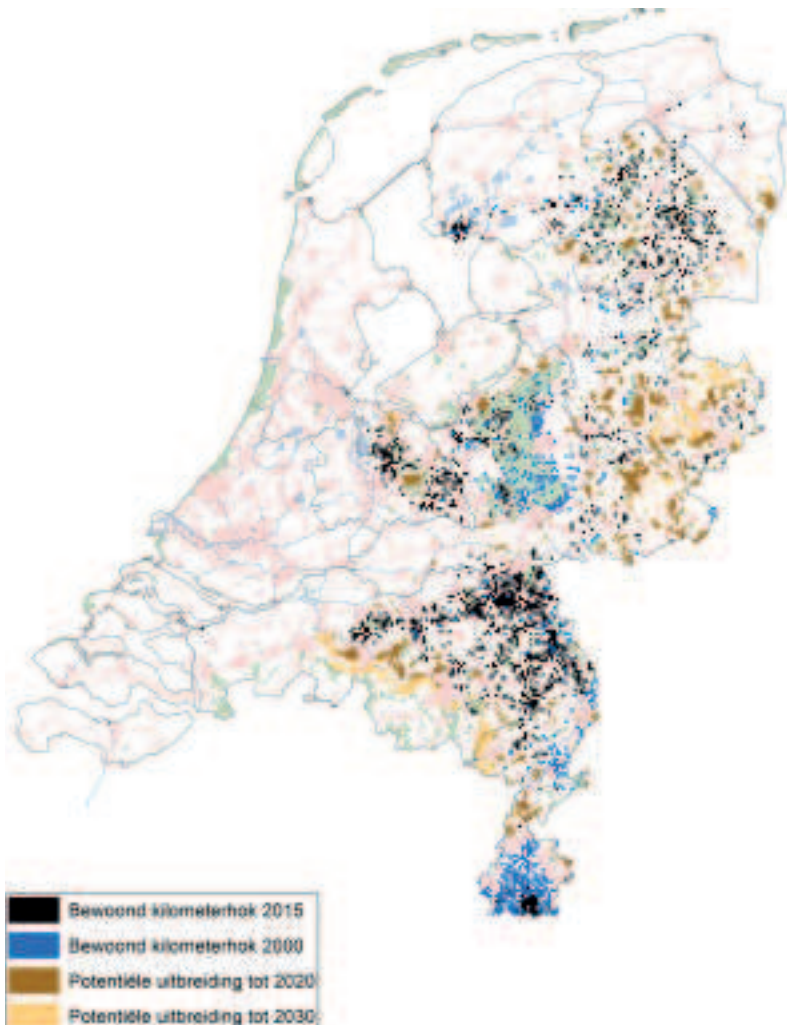
Inventarisatie van een dassenburcht. Getrainde waarnemers noteren informatie over dassenactiviteit. Foto Bert Hesse, Das & Boom

Faunapassages laten dassen veilig de overkant bereiken. Foto Aldrik Pot

Ook jonge dasjes houden al van graven. Foto Valentijn ten Plate, Das & Boom

Figuur 1 De verspreiding van dassenburchten in Nederland. Zwarte blokjes zijn bewoonde kilometerhokken in 2015-2016, blauwe blokjes zijn bewoonde kilometerhokken in 2000 (niet geactualiseerd in 2015-2016). In goed geïnventariseerde gebieden liggen de meeste blauwe blokjes onder een zwart blokje, maar op de kaart wordt ook duidelijk welke regio's slecht of matig zijn geïnventariseerd in de afgelopen twee jaar. Bruin is het leefgebied dat naar verwachting in de periode tot 2020 zal worden gekoloniseerd, oranje het te koloniseren leefgebied tot 2030 (gebaseerd op Hollander & La Haye 2013).

Maurice La Haye en Hans Hollander zijn medewerkers van de Zoogdiervereniging, Bert Hesse en Marc Moonen zijn werkzaam voor Stichting Das&Boom.

Meer weten?

Nast de literatuurverwijzingen en contactgegevens van de auteur(s) zetten we ook gerelateerde filmpjes, artikelen, rapporten en weblinks online. Kijk op www.zoogdierwinkel.nl/Zoogdierdigitaal_28-1